

kar se dá, trdo razun enega roba okroglo, péd dolgo, četrt palca debelo, v en konec zašpičeno (obrtano), v drugi konec nasajeno ali v kolobar spognjeno, če je mogoče magnetizirano jeklo.

Omelce naj je cunjá ali goba, najbolje šopek bilek v precep kakošne palčice trdno zavezanih. To troje: omelce in ôsla gré v vodo, štorček se pa obesi na k vodirju (oselniku) prikovano lanko (rinčico). Vodír naj je trdnega celega lesa, da ne pušča, pri vrhu naj ima z lesenim obročkom zmanjšano luknjo, da voda iz njega ne pluska. K zadnji strani se priveže lopatica, s katero se pa pripne. (Kon. prih.)

Drevesa ob potih. Jagnedi in vrbe so škodljive.

Drevesa ob potih se zasajajo ali zavoljo lepšega ali zato, ker so koristna. V naših krajih se ob potih in cestah sadé večidel jagnedi, vrbe, breze, akacije, lipe, trepetlike, divji kostanj in tù pa tam tudi sadna drevesa.

Kar se lepote tiče, pač ne moremo reči, da so jagnedi in vrbe lepe. Nekteri jagnedi imajo še to lastnost, da iz korenin odrastlike poganjajo, ki nikakor niso všeč posestnikom, ki imajo svoje njive zraven. Gledé na to napako je pa sicer njih korist celó majhna. Škodljivi so pa jagnedi in vrbe tudi po mrčesih, ki se tako radi na njih zaredé in od njih redé. Na tisoče gosenic živí na jagnedih in vrbah, kakor na pr. topolov metulj, pavovo oko, rogovilar, notodanta, liparis, acronycta, fidonia, hrošč (navadni keber), valjavec, božji volek in veliko veliko drugih. V suhih in vročih letih te živali pokončá mnogovrstna ta mrčes cele plaze bližnjega polja in vrtov. Kdo ni še take škode videl? Se ve, da bi škoda nikakor ne bila tolika, ako bi se tiči, ki ta mrčes pobirajo, večidel tičice pevalice, tako neumno ne lovili, ampak da bi jih, kakor po družih krajih, varovali in gojili, gnjezdne skrinjice na drevesa nastavljali in sploh vedeli, da so nam tiči velika dobrota.

Komur tedaj ni treba iz družega cilj in konca jagnedov in vrb ob potih zasajati, naj jih raji opustí.

Bolj koristne in lepše so breze in jerebike. Prav lahko rečem, da prijazno to drevje tudi dolgočasnemu kraju nekako veselejše podobo daje. V deželah vzhodnjega morja na Rusovskem se to drevje kaj ljubko kaže, pa je prebivališče škarjevcem in drugi gozdni divjačini. Listje od teh dreves rabijo Litavci v blazine in postelje. Slovanski narod sadi breze ravno zastran njih ličnosti na taka mesta, ki so mu najbolj priljubljena ali za kak spominek draga. Berezovo, Berezina itd. so kraji, kateri imajo svoja imena od brezja, ki so blizo teh krajev. Rusi delajo iz brez svoj dagert (brezovo smolo), lesni kis (jesih) in brezovo vodo. Z lubjem obijejo svoje čolne, pokrivajo strehe raznih shramb, ličeje rabijo za mnogovrstne pletenine.

Breze in jerebike se povsod dobro obnašajo, ker jim je tudi slaba zemlja in mrzlo podnebje všeč. — Jerebika ima še druge posebnosti. Njeno škrlatno rdeče grozdiče se lepo odlikuje od temno-zelenega perja. Kjer jerebika raste, je tudi brinjevka domá, po kateri okusni pečenki posebno radi mestjani segajo. Sad omenjenega drevesa se vsako leto po dražbi prodaja, iz njega se dobro žganje kuha. Ravno tako ga prebivalci v severnih krajih za živinsko dristo rabijo.

Akacija, lipa in divji kostanj so lepa drevesa, lipa in divji kostanj pa vrh tega še tudi koristna. Akacija raste v peščeni zemlji naglo; lipa in divji kostanj pa sta zastran zemlje že bolj zbirčna. Cvet akacije in divjega kostanja je kaj lep; lipa pa lepo

diši in cvet njen ima zdravilno moč. Posebno bogato biro imajo pa o cvetji čbele na teh treh drevesih, kjer dobé obilo medú in voska. Divji kostanj se priporoča pa tudi po čreslovini svojega lubja in lupini svojega sadú. Sad kostanjev se rabi za pičo živini ali pa za žganje. Tudi za lepilo (pôp) ga rabijo. V južnih krajih rezljajo umetne podobice iz njega.

Od koristi sadnih dreves ob potih se je že toliko in tolikrat govorilo in pisarilo, da ne moremo tukaj nič posebnega pristaviti. Nektera sadna drevesa zahtevajo že boljše zemljo, in se morajo skrbno gleštati; ta skrb pa se drevorejcu z bogatim pridelkom povrača. Nekatere dežele ob Rajnu iz sadja, poleg cest zasajenega drevja, včasih v enem letu po 20.000 tolarjev skupijo. Recite rojaki naši: ali bi nam take gotove reči ne smele biti izgled, da tudi pri nas poleg cest zasajamo sadno drevje, kjer je za-nj toliko lepega prostora. „Bi ga že sadili — pa kaj, ker nam bodo sad potrgali tuje roke in povžila tuja usta“ — slišimo ugovarjati. Resnica je to; al le do tistega časa, dokler ni vse polno drevja zasajenega, kakor na priliko tudi v gornji Avstrii (zgornjem Estrajhu). Kjer je veliko sadja, škode potem ni veliko, ako memogredé tudi ta in uni odtrga hruško ali jabelko. Tepek pa, toliko koristnih za mošt in sušilo, nam ostane tudi ob potih cele vozé. Po „Schl. landw. Ztg.“

Šolske stvari.

Zahvala pa prošnja ob enem.

Kar je naš deželni zbor hvalevredno sprožil šolske zadeve, začela so se obširna pretresovanja na več straneh, in res zadnji čas je, da se kaj predrugači v teh rečeh. Ne bom dokazoval, kako nespametno, in ne le nespametno, temuč kako škodljivo da je tudi, nemščino v naše ljudske šole siliti, zakaj zadosti na tanko je bilo že vse pretreseno, in tudi vsakdanja skušnja nas dovolj uči, koliko da veljá, otroke mehanično česa učiti. Redek je ptič, kateri se v kletki nauči drugih, tujih viž; al celó bela vrana je človek, kateri se je v ljudski šoli naučil toliko, da razume nemški. Res težavno bi bilo spolnovati to, kar okrožnica od nas učiteljev tirja! Zato presrčna zahvala visokočastim gospodom šolskim nadzornikom in konzistorijskim svetovalcem, da so veljavno svojo besedo odkritosrčno razodeli na tisto mesto, kjer se šolske postave delajo, in tedaj tudi predrugačiti morejo.

Ker se pa dandanes toliko o šolah in učiteljih govori, kake naj bi bile šole in kakošni učitelji v njih, ne morem si kaj, da ne bi tudi jaz kaj potrebnega ne omenil.

Ako gré za to, da se ljudske šole zboljšajo, vprašam: ali ni tudi že čas, da se učiteljem plača zboljšša, da se ne bode móglo reči, kar po pravici dandanes še veljá, da „quem dii oderunt, magistrum fecerunt“ — to je po naše: „kogar bogovi tepó, ga učitelja naredó.“ Pri taki plači, kakoršno imajo navadno učitelji po deželi, ni čuda, da tudi učitelj do šole veselje zgubi in da ni vse tako, kakor bi imelo biti. Če učitelj sam svojo plačo pobira, s kako težavo in kedaj si krvavozaslužene novce skupaj spravi? — če pa župan od srenje plačo njegovo tirja, pa tudi nič boljše ni; danes nekaj, jutri nekaj, in ko je leto okoli, pa ni tù in tam nič! Vse drugače bi bilo, ako bi učitelji pri okrajni gosposki svojo plačo dobivali, kar je v nekterih krajih že navada. — Po postavi bi moral vsak učitelj, kateri tudi službo cerkvenika in organista opravlja, 250 gold. star. den. odločene (fasijonirane) plače imeti. Ali pa ima res vsakter učitelj toliko odločenega? Želeti je,

da gospodje, kateri plačo določujejo, tudi to stvar na tanko preiščejo, in pomagajo postavi na noge. Nadjati se je, da so gg. dekani tudi učiteljske plače kaj omenili v svoji prošnji; če bi bili pa pozabili, smemo upati, da sl. konzistori in deželni zbor tako važne reči ne bota prezrla.

Da se dajo ljudske šole prenarediti in zelo zboljšati, o tem ni dvombe; da pa to ni tako hipoma storjeno kakor rečeno, mi pa tudi noben skušenec odbijal ne bo. Dobra šola potrebuje dobro izurjenih učiteljev, kateri so vsi udani svojemu poklicu, a ne taki, ki so le po imenu, ne pa v resnici učitelji. Toda pri taki „kumerni“ plači, kakor jo večidel imajo ljudski učitelji, kdo more zahtevati samo izglednih učiteljev? — Dobra šola potrebuje tudi dobrih knjig. Da take kmalu dobimo, ne bojimo se, ako le obvelja potrebna reforma.

Zato gospodje, kateri imate kjer koli govoriti o šolskih zadevah, nujte se, da bodo naše ljudske šole na vse strani res dobre, praktične šole, ne pa „mehanične orglice“, po katerih se dragi čas trati! Domovina Vam bode hvaležna.

Starinske stvari.

0 besedi „Sualiternicum“,

po Plinijevi „*Histor. natur. XXXVII. c. 2. jantar (electrum)*.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Timaios piše, da pred Skythio je zemlja Banoma ali Banomana, v kateri je tudi jantar domá. Banoma ali Banomana, pogrčena oblika, pa ni nič drugega, kakor Wanamaa, to je, zemlja Wanov, Venov, kakor so se Slovani pri starih Škandinavcih in Finih veleli, (Obširnije glej pri Šafařiku „*Starozitn. I. 8.*“)

Philemon pri Pliniji pravi: „*fossile esse et in Scythia erui duobus locis: candidum atque cerei coloris, quod vocaretur electrum, in alio loco fulvum, quod appellaretur sualiternicum.*“ Večkrat sem že omenil, da so stari Grki vse v severu stanujoče narode imenovali ali Hyperboreje ali Skythe; saj celó Germane nekteri imenujejo Skythe. Ker pa Skythi nikdar niso stanovali kraj bokov baltskega morja, kjer edino se je jantar našel, tedaj tudi imé sualiternicum ne more biti skythska, temoč slovansko, in to tudi je po koreniki in obliki. Svar, sval, litev. svalti, pomenja: svetiti, lucere, splendere; bog svitlobe nebeške se je pri polabskih Slovanih vélel: Svaroh, Svarožič, toraj je korenika svar, sval slovanska; pa tudi priteklini, primeri: viternik iz korenike vi, winden, in sufiksov: ter + nik. Viternik pomenja pri Ribničanih nož, s katerim vitre (Windenspleussen) delajo. Svaliternik toraj pomenja to, kar gles, lapis per-lucidus = Börnstein.

Mannert (*Germanie str. 526.—528.*) ima toraj celó prav, ako trdi, da je pleme Venedov (Slovanov) v prestarih časih od izhodnjega do jadranskega morja prebivalo, in dragoceni jantar od baltških Vendov do svojih jadranskih rojakov Venetov in Karnov prinašalo. Neposrednje obćenje je le takrat jenjalo, ko so se v 4. stoletji med nje drugi narodi vrinili, tako Kelti na Dunaji, Karpatih in Dnjestri, in Germani na Visli. Zato še je Skylax (390.—360. pred Krist.), in po njem drugi trdil, da je jantar pri jadranskih Venetih domá.

Mi toraj imamo prestaro besedo za jantar: svaliternik, in smemo jo sopet v slovenske besednike vpeljati.

Svaliternik so še dobivali, kakor Plini piše: („*inde (a promontorio Cimbrorum) insulae Romaorum armis cognitae; earum nobilissimae Burcana Fabaria nostris dicta a frugis similitudine sponte provenientis, item Glaesaria a sucino scilitiae appellata a Barbaris Austeravia praeterque Actania*“) iz *Austeravie in Aktanie*.

Oboje ime pomenja to, kar Glaesaria, dežela svitlega jantara, svaliternika, ker v litevščini nahajamo austi, lucere, splendere, ime Aktania pa se razložiti dá iz sansk. açu, fulmen, splendor, zato tudi nemško poznamovanje za svaliternik: Agtstein. Svaliternikova domovina so toraj zmirom pruskolitevsko-slovanske dežele.

Že učeni jezikoslovec Diefenbach je pisal: „*In sualiternicum steckt vielleicht die Urform von ἤλεκτρον etwa svalitar u. dgl. aus sansk. Wurzel svar, oder auch zusammengezogen wie sansk. svarna, aurum*“, in prav je imel:*) al v tem se je zmotil, da je sualiternicum skythska „Urform“, ker Skythi niso nikdar stanovali kraj baltškega morja in pri njih se je vélel jantar: sacrium, kar pa sopet na litevsko sakas, sakar opominja.

Ozir po svetu.

Nemška zveza — nemški bund.

Ker ravno zdaj nemški bund zvonec nosi v nemških homatijah, ne bode mnogim bravcem odveč, da jim nekoliko bolj na drobno povemo, kaj da je.

Nemške dežele so bile od nekđaj tako slabotne, da so potrebovale nekake zveze med seboj. V tem, ko ruska, angleška, francozka vlada in še druge stojé samosvojne, potrebujejo nemške vlade velike, srednje in male nekega združenja, da so se mogle vzdržati. Od l. 843. do 1806. — tedaj skozi 963 let — je trajala stara nemška država (deutsches Reich), ki je konec vzela v rajnski zvezi (rheinischer Bund), katero so 12. julija leta 1806. v Parizu sklenili mnogi nemški vladarji, ko so slovo dali nemški državi. Ta odpoved je primorala avstrijskega cesarja Franca II., da je 6. avgusta 1806. leta nemško krono popustil.

Ta rajnska zveza ni trpela dolgo; nastopile so mnoge homatije in zmešnjave po Napoleonu I., cesarju francozskem, prepiri in vojske brez konca in kraja, dokler se ni po shodu vladarskem (kongresu) leta 1814. in 1815. osnovala nova zveza nemških vladarjev, v katero je tudi vlada avstrijska z nekolikimi deželami stopila.

Dunajski kongres ali shod evropskih nemških vladarjev na Dunaji je po pismu od 8. junija 1815. leta zvezo osnoval, imenovano „nemški bund.“

Sestavljena je bila iz prva ta zveza iz 34 samostojnih držav in pa 4 svobodnih mest z okolico njihovo. Leta 1817. so vzeli v to zvezo še Hessen-Homburg; ker pa je 1825. leta pomrla vojvodska hiša Saksonsko-Gotajska, je bilo zopet 34 samostojnih držav, dokler niste 1864. leta pruska in avstrijska vlada dansko vlado izpahnile iz zveze in ji vzele Holstein in Lauenburg.

Ker je nemški bund na federacijni podlagi osnovan, imajo vse v tej zvezi prizadete vlade enake pravice.

Po imenu so v tej nemški zavezi iz prva bile te-le države in mesta: 1) Avstrija, 2) Prusija, 3) Bavarija (Parska), 4) Saksonija, 5) Hanover, 6) Würtemberg, 7) Baden, 8) Kurhessen, 9) Hessen-Darmstadt, 10) Danska z Holsteinom in Lauenburgom, 11) Nizozemlja z

*) Drugi jezikoslovci electrum izpeljujejo iz arabskega elek. Pis.